

Biografia de Jaume Bofill i Bofill (1910-1965)

Per Roser Soliguer, vídua de Jaume Bofill

www.jaumebofill.org

Jaume Bofill i Bofill, fill de Jaume Bofill i Matas i de Margarida Bofill i Gallés, neix el 30 de novembre de 1910 a Barcelona, a la Casa de l'Ardiaca, que aleshores era una casa de pisos de lloguer i que va deixar de ser-ho al cap d'uns anys per iniciativa del mateix Bofill i Matas, que va proposar que fos destinada a fins institucionals.

Entorn familiar

En Jaume prové d'una família rural, però que anà progressivament establint-se a ciutat. Els avis materns van viure sempre a Viladrau, però els avis paterns s'instal·laren a Barcelona, on l'avi es dedicà al comerç muntant una merceria al carrer de Carders amb cent duros que algú li va deixar.

La mare d'en Jaume, Margarida Bofill i Gallés, fou educada en una escola a Barcelona i hi visqué com a mínim des del seu casament. Com no podia ser d'altra manera en aquella època, era ella qui tenia cura de la casa i s'ocupava del dia a dia dels fills: "oh fortitud lleial -de la muller que presideix la pleta- de la nissaga pàl·lida en l'ombradís casal".

El pare, Jaume Bofill i Matas, tot i que nasqué a Olot, ja va viure sempre a Barcelona i va cursar carrera universitària. Era llicenciat en Filosofia i en Dret, un gran orador, polític i poeta; i no cal dir que va ser una de les personalitats amb gran pes a la Catalunya d'aquell moment.

Es casà amb la seva cosina Margarida i van tenir tres fills: en Jaume, en Joaquim i en Joan. Tota la família va estar sempre especialment lligada a Viladrau, i cada estiu passaven tres mesos o més a Rusquelles. Quan s'hi traslladaven s'havien d'endur de Barcelona des de les espartenyas fins al sucre, la pasta, etc. Més d'una masia de Viladrau s'autoabastava, encara que molt precàriament.

Els estudis

Jaume Bofill i Matas portà els seus fills a l'Escola Montessori de la Mancomunitat. Ell també estava interessat en la renovació pedagògica que tanta força i eficàcia tingué a Catalunya, i no hagué de rumiar gaire en la tria.

L'equip de l'Escola Montessori reuní unes mestres de primer ordre i gent de molta vàlua, com van ser: Eladi Homs, Alexandre Galí o Mossèn Higini Anglès. Molts d'aquests mestres eren amics personals de la família Bofill.

Mossèn Anglès, que deuria viure a prop, acompanyava amb tramvia en Jaume i els seus germans a l'escola (on deia missa diàriament), des de prop de la Catedral fins al carrer que ara s'anomena Comte de Salvatierra, on era ubicada l'Escola Montessori. La missa que deia Mossèn Anglès no era obligatòria, se celebrava de cara al poble, dialogada, en llatí, però uns alumnes llegien la traducció al català de l'ordinari, de l'epístola i de l'evangeli.

En Jaume explicava, amb un record ple de vida, com era aquesta escola. El jardí s'estenia des de la Diagonal fins al carrer Comte de Salvatierra i des del carrer de Balmes fins més enllà de la Via Augusta, on fa uns anys hi havia el cinema Windsor. Per la Via Augusta –que s'anomenava carrer del Carril– hi passava el tren de Sarrià i el jardí de l'escola travessava la via del tren per sota. Cada alumne hi cultivava el seu hortet. Dues de les mestres, la senyoreta Roig i la senyoreta Villuendas, havien anat a Roma a formar-se amb la directora Montessori, i tothom treballava amb l'entusiasme i l'eficàcia que caracteritzava aquell moment.

Quan va tenir deu anys, edat en què es realitzava l'ingrés al batxillerat, l'Escola Montessori encara no el cursava. (El Montessori va anar creixent a poc a poc i curs per curs). Aleshores van matricular-lo als Jesuïtes de Casp, on va estudiar tot el batxillerat. Comentava, sobre el seu canvi d'escola, que aquella llibertat d'esperit amb què s'havia educat de petit li permeté de trobar-se als jesuïtes com el peix a l'aigua. En aquell moment els professors eren tots jesuïtes, ell en parlava bé i amb respecte tant com a persones com en qualitat de professors.

Als catorze anys perdé la mare. En parlava sovint amb afecte, com és natural, de la malaltia que li causà la mort, però mai manifestava el que representà per a ell aquella pèrdua. A vegades comentava que homes sols no formen família.

Al cap d'uns anys el seu pare es tornà a casar amb Montserrat de Quadras, una dona que valia molt. Però aquesta nova etapa, malauradament, havia de durar poc, perquè Bofill i Matas morí el 1933, al cap de cinc anys del seu segon casament; deixava sis fills, tres de força grans (vint-i-tres i divuit anys) i tres de molt petits, en Josep, en Pau i la Montserrat, quan el gran d'aquests tres tenia només tres anys.

La descoberta de la vocació

Tornant als seus estudis, acabat el Batxillerat no sabia què triar. El seu pare li proposa de demanar consell a Alexandre Galí. Conservo una carta d'aquest a Bofill i Matas donant-li compte de l'entrevista, on diu: "jo crec que el vostre noi té una vocació clara per les lletres, però ell es nega a estudiar-ne perquè l'única sortida és l'ensenyament i a ell no li interessa". Que lluny estava de conèixer-se!, perquè va demostrar, al llarg de la seva vida, que era un mestre nat i exercia aquesta professió amb una veritable vocació i, per tant, amb un gran goig.

Finalment es decidí a estudiar Dret. Estudià la carrera com a alumne lliure des de Viladrau. Al juny anava a Barcelona a examinar-se a la universitat. Ho féu així perquè emmalaltí de tuberculosi i, com que aleshores l'únic que es considerava adequat era fer repòs i un clima d'altura, passà quatre anys vivint a Viladrau (del 1927 al 1931). L'hivern el passava només amb la companyia dels masovers, que eren la família Vellvehí, una família excel·lent. En Jaume considerava negatiu haver passat en aquesta edat tants anys d'aïllament.

Un cop refet de la malaltia i acabats els estudis, passà una de les èpoques més difícils de la seva vida. Intentà diferents feines, des de passant d'advocat fins a treballar en una fàbrica de mitjons; res d'això no l'interessava.

Fou ja en plena guerra (ell no va ser mobilitzat a causa de la malaltia esmentada), que entrà en contacte amb el P. Ramon Orlandis, S.J., un home d'un talent extraordinari, filòsof en l'especialitat de Metafísica en una línia que no coincidia amb la de la Companyia. Va ser sota el seu mestratge que en Jaume va descobrir la filosofia i la pròpia vocació. Acabada la guerra es llicencià en aquesta matèria a la Universitat de Barcelona. A partir de 1941 exerceix com a catedràtic d'Institut i, des d'aquest moment i durant tota la seva vida es dedicà a l'ensenyament amb molta il·lusió i eficàcia.

El P. Orlandis va fundar una entitat, *Schola Cordis Lesu*, i també una revista, *Cristiandad*, en la qual en Jaume va escriure i hi va col·laborar amb molta dedicació fins cap als anys 1956-1958.

La família i la fàbrica

El novembre de 1945 ens casem; tinguérem vuit fills. En aquest moment ell treballa, a més de en la càtedra, en la seva tesi doctoral, que llegeix el 1948. El febrer de 1947 mor el meu pare i deixa una fàbrica de material esmaltat en ple funcionament i això obliga en Jaume a ocupar-se'n d'una forma o altra fins al 1960, que deixàrem de tenir-hi part. En concret, i amb molta eficiència, estudiava les fórmules químiques que s'havien de preparar per obtenir els esmalts. Gràcies a ell, va ser la primera esmalteria d'Espanya que aconseguí una fórmula que permeté suprimir una capa d'esmalt en els utensilis que s'havien d'esmaltar en blanc.

Aquesta fàbrica, i les vuit esmalteries que hi havia a Espanya i que en certa manera estaven associades, van haver d'anar tancant per manca de capital que permetés fer una renovació total del sistema de fabricació adequat a aquell moment.

Crec que la dedicació a la fàbrica, tot i que l'apartava d'una dedicació exclusiva a l'estudi (va estudiar cada dia, incloses les festes, fins la vigília de la seva mort) l'enriquí molt, i li obrí un món del qual molts intel·lectuals i no intel·lectuals parlaven amb veritable interès i preocupació: el que denominaven la "qüestió social"; però que la majoria només en coneixia l'existència en teoria. A partir d'aquest moment en Jaume va conèixer quines eren les condicions de vida dels obrers en aquella època tan difícil de l'acabament de la guerra (parlo especialment dels treballadors i de les treballadores no especialitzats, que eren majoria a la fàbrica). A més de tenir un nivell econòmic molt pobre, es trobaven amb una mancança total de la més mínima preparació per poder ser autònoms, fins i tot en les ocasions i dificultats normals de tota vida, i amb la incapacitat ja de poder adquirir cap especialització com a obrers.

Creient que els que sí que es podien salvar eren els joves, es preocupava que, els que ho eren, després de la feina assistissin a l'Escola Industrial, on s'impartien classes de formació professional en diverses branques; més d'un va assolir un ofici. I per als fills i germans dels obrers, uns seixanta o setanta, va organitzar una Escola en un local apropiat que hi havia, ubicat a la mateixa fàbrica. En va ser la directora una gran mestra que ho havia estat de l'Escola Blanquerna: Rosa Paulí. Aquesta mestra féu meravelles amb aquells nens i nenes, avui dia homes i dones amb els quals encara ens trobem de tant en tant; i no cal dir com la recorden! La majoria de llurs fills i filles ja són tècnics o universitaris.

L'any 1950 (teníem tres fills) en Jaume guanyà per oposició la Càtedra de Metafísica de la Universitat de Barcelona, tasca que, com hem dit, conjuminà amb la de la fàbrica, fins al 1960.

Algunes vegades, quan li preguntaven què feia a la fàbrica deia: "sóc fabricant d'orinals" (i això devia córrer, perquè no fa gaire un conegut meu que estima molt en Jaume, parlant d'una persona que avui té un càrrec polític, explica que li preguntà si coneixia Jaume Bofill, i que aquest respongué: "ah! el fabricant d'orinals", (resposta que el va ofendre)). Sobre aquesta mateixa circumstància de combinar les dues feines hi ha una altra anècdota que no vull deixar d'explicar. Una vegada li van demanar que donés una conferència als Salesians de Mataró dirigida als alumnes més grans. El presentador, que em sembla recordar que era el director de l'escola, va fer la presentació d'en Jaume d'una manera completament desproporcionada, alabant-lo sense mesura com a filòsof i també com a fabricant, dient, entre altres coses, que ell atenia dos telèfons alhora (aleshores no hi havia mòbils, ni portàtils), etc. Ell s'ho escoltava amb aquell seu somriure i, quan hagué acabat, digué: "aquesta presentació m'ha recordat una actuació del poeta Carner. Se li presentà un noi demanant-li que el recomanés com a periodista a un dels diaris d'aquell moment. Carner li preguntà: "Jove, fins on el puc alabar sense perjudicar-lo?"

La docència

A la Universitat donava classe als dos últims cursos de l'especialitat de Filosofia, i els alumnes no solien passar de set a dotze per curs. Contínuament teníem deixebles que venien a treballar amb ell ja sigui a casa a Barcelona o a Viladrau, i força alumnes que no cursaven filosofia anaven a escoltar-lo i també formaven grup amb els que venien a casa. Obria horitzons, que aquí estaven molt tancats, perquè coneguessin pensadors d'aquell moment.

Durant els anys que va exercir a la Universitat convidà a donar cursos a Barcelona diferents professors europeus com Müller, Hayen, Van Breda, Calvez, Lotz, Möeller, Rhaner, Gadamer, Biemel, etc., i obrí l'aula a filòsofs represaliats com Josep Maria Calsamiglia.

La persona

En Jaume era profundament religiós i de profundes conviccions, però sempre obert al diàleg. Vull recordar una felicitació de Nadal que va enviar al seu amic Manuel Sacristán, tan distant d'ell ideològicament, que deia: – "Cordialmente amigo, cordialmente enemigo"–.

Era una persona extraordinàriament delicada i sempre mantenia un to. Era un home desbordant d'idees i molt atent al món que el voltava. Deia que a ell li hauria agradat d'exercir un càrrec que existia als EUA que era el d'inventor d'idees. També li hauria agradat ser dissenyador de models, director de cine (de fet feia unes fotografies d'una gran qualitat).

Tenia moltes iniciatives que empenia personalment o suggeria als altres amb la seva delicadesa i entusiasme, si les volien emprendre. És en aquesta línia que quan va ser hora de portar els nostres fills a l'Escola, enyorant l'escola viva que nosaltres havíem rebut, em va empènyer a fundar l'Escola Santa Anna. Amb el desig d'intentar

reprendre, encara que en la mesura de les nostres possibilitats, aquella pedagogia activa i viva de la qual ja hem parlat i que havia estat segada de soca-rel acabada la guerra. La seva col·laboració consistia principalment a donar idees per ajudar que l'ensenyament fos viu, suggerint qüestions que responguessin a l'interès dels infants i sempre sobre realitats, no un ensenyament només a través de mots.

També va empènyer en Pere Darder i en Pau López a fundar l'Escola Costa i Llobera per a nois (en aquell moment no estava permès l'ensenyament mixt).

Tenia un interès extraordinàriament obert a tot. Una vegada de les que ens convidà a casa seva Pierre Deffontaines (director vitalici des que es va acabar la guerra, de l'"Institut Francès de Barcelona"), gran geògraf i pedagog ple de vida, en fer les presentacions dels diversos professors que formaven el grup, deia: "*Monsieur X, qui s'intéresse à*" (i citava la seva especialitat). Quan li va tocar el torn a en Jaume, va dir: "*Mr. Bofill, qui s'intéresse à beaucoup de choses*".

El lligam amb Viladrau

En Jaume se sentia estretament lligat a Viladrau, i en parlava, moltes vegades com també de la seva família. En coneixia cada racó, la vegetació, [...] parlava amb veritable interès amb la gent del país i admirava la qualitat humana de molts dels pagesos. Sentia un gran respecte per en Josep Salarich, (en Pepet), masover de Rusquelles des de 1939, amb qui tenia llargues converses i li demanava parer en més d'una qüestió.

Una vegada, una noia que estava fent la tesi doctoral sobre el vocabulari emprat per Guerau de Liost, estudiant si tenia una procedència culte o bé local, va consultar en Jaume. Li lliurà una llista d'uns cent mots i escaig. En Jaume anà preguntant a en Pepet la significació de cada mot i aquest reflexionava i, somrient, els hi anava desxifrant. D'aquesta manera va poder facilitar a l'estudiant el significat d'uns noranta-cinc mots.

Li agradava que els nostres fills aprenguessin d'en Pepet, del seu valor humà, dels seus coneixements arrelats a una realitat molt fonda de la vida. Més d'una vegada, en Pepet, a petició d'en Jaume, se n'enduia algun al mercat de Vic, i sovint també l'acompanyaven a pasturar les vaques.

A l'estiu, anàvem d'excursió cada tarda, i aprofitava per ensenyar als fills a conèixer les diverses varietats d'arbres i herbes i cultius, a collir una canya i convertir-la en una flauta, etc. Tenia una traça a cultivar el gran interès (en cada moment i a llur mesura a través de realitats vives i no només de paraules) que senten els infants "pel món de miracle" (com diu A. Galí) que els envolta, des que desperten a la vida fins als deu o onze anys.

L'interès per Viladrau, i constatant que cada cop menys els cultius d'allí podien donar un rendiment als seus habitants, el portà a posar-se en contacte amb professors de la Universitat que tenien ajudants que eficaçment es dedicaven a cultius de qualitat. I com a conseqüència, proposà al senyor Mataró d'experimentar el cultiu de cabeces de begònia per exportar. El senyor Mataró hi volgué col·laborar i guiat per tècnics construí un hivernacle a la seva finca on plantaren les begònies. Al cap d'un any morí en Jaume i sense ell el senyor Mataró no ho volgué continuar.

La mort

Morí el 20 d'octubre de 1965 als 54 anys, després de dos anys i mig de malaltia durant la qual es preocupà perquè la vida de casa amb els vuit fills i l'àvia, que era una col·laboradora imprescindible, no girés a l'entorn del seu mal. I continuà obert a tot el que succeïa a casa, als voltants i al món. Fou en aquest període que Joan XXIII anuncià el Concili. Estudià diàriament i impartí seminaris a casa fins la vigília de morir. Encara aquell dia van venir les persones que en formaven part, però aquella tarda ja no pogué realitzar-lo.

Barcelona, gener de 2011
Roser Soliguer